

МЕЖДУНАРОДНОПРАВНО СЪТРУДНИЧЕСТВО В БОРБАТА С ОРГАНИЗИРАНАТА ПРЕСТЪПНОСТ¹

Елица Тодорова²

I. Организираната престъпност – феномен или закономерно явление – резултат от политически и икономическите условия.

1. Организираната престъпност като явление не е новост за съвременното общество. Тя се осъществява векове наред, в най-различни точки на света, под формата на организирани престъпни общества и групи, които са възниквали при различни социални, икономически, културни и религиозни условия. Така, всяка организация се е характеризирала със специфика в структурата, основната дейност, управлението и принципите на вътрешните взаимоотношения. Следва да се отбележи, че сферата на дейност на тези престъпни организации е твърде разностранна, което съчетано с факта, че те имат действащи членове в целия свят, прави много трудно противодействието срещу тях на национално, регионално и глобално равнище.

2. За да се конкретизират причините, които пораждат организираната престъпност, е необходимо да се направи, макар и не съвсем обширен преглед на историческото възникване на различните престъпни организации, за които терминът „мафия“ се е превърнал в нарицателно.

2.1. В исторически план, първата подобна престъпна организация е системата на Триадите в Китай, които възникват още през Средновековието като тайни общества с подчертан социален характер. Организацията и структурата на триадите отговаря най-пълно на принципа за конспиративност. Пирамидалната йерархична структура е също отличителна черта на тази организация. Характерно е още, че при триадите не е застъпен принципът на фамиленост и родствени връзки, а по-скоро споделяне на философията на организацията, изградена върху множество етически принципи. Създателите на първата триада са петима будистки монаси, които организирали

¹ Доклад, изнесен на семинара „Развитие на гражданското и наказателното право на държави-членки на Европейския съюз“, 21-24 май 2010, организиран от Департамент Право на НБУ.

² Студент в програма Право, НБУ

съпротива в защита на династията „Минг“³. Затова не е учудващо, че духовното начало и мистиката са били водещи при сформирването на първата триада. Впоследствие обаче, както се проследява и при другите престъпни организации, триадите започват да търсят начини, чрез които да се препитават, включително и чрез засилена емиграция, като в държавите, в които се установяват, осъществяват контрол над китайските имигранти, които биват принуждавани да работят за триадите. Трайно присъствие триадите са установили в САЩ, Канада, Германия, Холандия, Испания и Англия, както и Австралия и Нова Зеландия. В тези държави триадите контролират бизнеса с дрога, проституция и порноиндустрия.

2.2. Втората по организираност и мощ в Азия след Триадите е японската престъпна организация с многовековна история „Якуза“ или „Якудза“. Тук следва да се отбележи, че в Япония нивото на престъпност до 90-те години на 20 век е значително по-ниско, поради което „Якуза“ не разполага нито със стратегическото място на Триадите в Азия, а още по-малко на другите континенти. През последните две десетилетия обаче „Якуза“ заема все по-влиятелно място в транснационалната организирана престъпност. Тук водещ е принципът на фамилията, но в смисъл на духовно родство, а не на кръвна връзка. Йерархичната структура е пирамидална, също както при Триадите. Важни за тази разработка са предпоставките за сформирването на тази престъпна организация. Те се зараждат век преди появата на „Якуза“, по време на военния режим (шогунат). Икономическият разцвет по това време криел заплахата за традиционния ред, който царял в японското общество по това време, а именно – строго разделение по касти със забрана за преминаване от една каста в друга. Получават се различни конфликти между забогателите търговци и самураите (военните), както и между земеделците и самураите.⁴ Военната каста, в стремежа си да се противопостави на разрушаването на старите порядки, водена от етичните си норми на поведение, привързаност и лоялност между членовете, прераства във военизирана нерегламентирана структура, която впоследствие сформира „Якуза“. В момента „Якуза“ контролират японските казина, публични домове, търговията с бели робини, нощните клубове, трафика на оръжие и наркотици и прането на пари. Характерен само за „Якуза“ е уникалният вид „корпоративно изнудване“ – искането за откуп се придружава със

³ Вж Станков, Б., Организирана престъпност, Албатрос, С., 2000г., стр.118-124

⁴ Така Паунова, Л., Дацов, Пл., Организирана престъпна група, Сиела, С., 2010, стр.17-23

заплаха да се разпространят вредни слухове, да се издаде фирмена тайна или предизвикване на публичен скандал – неща, от които японците много се боят, защото безупречната репутация високо се цени от тях.

2.3. В много изследвания по темата за родина на организираната престъпност се сочи Сицилия. Като основна причина за появата на „братства“ и „общества на честта“, които впоследствие се превръщат в престъпни организации, се сочи съпротивата на сицилианците срещу различни нашественици. Лозунгът „Смърт на Франция, това е желанието на Италия“ всъщност образува абревиатурата „мафия“. В САЩ престъпните организации се зараждат със самото заселване на континента от различните народности, които образуват „китайска мафия“, „ирландска мафия“, „еврейска мафия“, сицилианската организация „Коза Ностра“ („Наше дело“). Затова не е случайно че именно съдът в Ню Орлеанс първи дава характеристика на понятието „мафия“ през 1889г.: „Мафията е тайна организация, опетнила се с най-подли престъпления и винаги заставяща свидетелите да мълчат”.⁵

2.4. Световноизвестни са и редица други престъпни организации, като руската мафия, колумбийските наркокартели, турската мафия и нигерийската мафия. Тези структури имат господстващо положение и определят насоките на развитие на организираната престъпност, която удачно се нарича още „световен октопод“ – термин, въведен от журналистката Клеър Стърлинг. Но за целите на настоящата разработка не са от значение всички национални особености на организираната престъпност в различните държави, а само обществата, в които се е осъществил генезисът на това явление.

II. Дефиницията на проблема – първата стъпка в противодействието

1. Определения за организираната престъпност и организираната престъпна група могат да се извлекат от много източници, различаващи се с оглед на това, че определенията са послужили за развитието на отделни науки. Въпреки тази разностранност обаче, могат да се изведат някои общи белези, които присъстват както и в нормативните актове на различни държави, така и в актовете на международните

⁵ Вж **Недев, В.**, Организираната престъпна дейност, криминалистическа характеристика и методи на разкриване и разследване, Фенея, С., 2005г.

организации. На първо място, организираната престъпност е социално явление. Типичните признаци, които са отразени в почти всички източници са няколко и могат да бъдат представени в най-общ план по следния начин. Основният белег на организираната престъпност е нейната структура – различни престъпни формирания и йерархични структури. Целта на организираната престъпност е набавянето на печалби по нерегламентиран път, подчиняване на нелегалния бизнес по територии и „монополизиране“ на отделни престъпни отрасли. Престъпните организации се характеризират и със своята устойчивост – те се създават през един продължителен период от време и което е по-интересно, нито една от коментираните дотук престъпни организации не е изчезнала с времето. Може да са претърпели определени метаморфози, но в същината си структурата им остава една и съща. Типичните методи за действие, които използват, са най-вече заплахата и насилие, а също и корупция, което за България остава един от водещите проблеми според последния доклад на ЕК. Последващите характерни действия, които организираните престъпни групи предприемат, са опити за „завъртане“ на придобитите по криминален път ресурси в легален бизнес, производство и дори благотворителност. По този начин те придобиват един своеобразен имунитет, прикриват следите от престъпната си дейност и вербуват на своя страна лица от различните етажи на властта. Това, което прави организираната престъпност толкова трудна за преследване, разкриване и най-вече доказване, е създаването и спазването на особени форми на поведение между членовете на престъпната организация. Всички тези ритуали по посвещаване, клетви за вярност и обети за мълчание не са отживелици, а гаранция за просъществуването на отделните организирани престъпни групи и организираната престъпност като цяло. „Не влизай, ако не си абсолютно предан!“ е предупреждението, с което Триадите намекват какво очаква предателите. В „Якуза“ нарушенията на правилата и най-вече на задължението за вярност към организацията се наказват с изгонване или смърт, в зависимост от тежестта на провинението. Руската мафия също проявява особена жестокост при наказването на предателството, поставя конспиративния характер и задължението за абсолютно мълчание първи по важност.

Анализирането на разнородните организирани престъпни организации по света не е безцелно проучване. Благодарение на него може да се направи сравнителна характеристика явлениято „организирана престъпност“ – откъде произлиза, защо е толкова устойчива, какво не достига на законите и на международните актове, за да се

преборим с нея и всъщност криминализирането единственият начин ли е да се справим с организираната престъпност. Създава се впечатлението, че с мерките, които ООН, ЕС и националните законодателства предприемат, ние всъщност догонваме събитията, а не се борим в зародиш с това социално зло.

2. Ролята на международните организации

2.1. Сред организациите, които се борят с организираната престъпност в световен мащаб, на първо място следва да бъде посочена Организацията на обединените нации (ООН). Създадена е на 24 октомври 1945 г. от 51 държави, изпълнени с решимост да съхранят мира чрез развитие на международното сътрудничество и колективната сигурност. Днес в организацията членуват 192 държави, сътруднически си на принципа на суверенното равенство и мирното разрешаване на споровете. Една от основните цели, залегнали в устава на организацията, е да поддържа международния мир и сигурност. Независимо от широкото международно сътрудничество в сферата на борбата с организираната престъпност, в международното право липсва легално определение на това понятие. Един от най-новите актове е Конвенцията на ООН за борба срещу транснационалната организирана престъпност, приета в Милано през 2000г⁶, в който се дава определение на престъпление с транснационален характер, а именно:

„Това е сериозно престъпление с участие на организирана престъпна група, при което: трябва да е извършено в повече от една държава, а ако е извършено в една държава, следва част от подготовката, планирането, ръководството или контрола да е извършено в друга държава. Да е извършено в една държава, но с участието на организирана престъпна група, която да осъществява престъпна дейност в повече от една държава. Да е извършено в една държава, но неговите съществени последици да се проявяват в друга държава.“

В други международноправни актове се дефинират само някои от престъпленията, които са типични за престъпните организации. Например, в Конвенцията на ООН за борба срещу незаконния трафик на упойващи и психотропни вещества от 19.12.1988г.⁷, Конвенцията относно изпиране, издирване, изземване и конфискация на облагите от

⁶ Обнародвана в ДВ бр.42/2001г. в сила от 29.09.2003г.

⁷ Ратифицирана от РБ на 23.12.1992г., ДВ, бр.89/1993г.

престъпление (ратифицирана от РБ на 01.04.1993г.)⁸ и други. Дефинирането на престъпленията, извършвани от организирани престъпни организации, както и дефинирането на понятията „организирана престъпност” и „организирана престъпна група” носи както ползи, така и недостатъци. От една страна, съдилищата са улеснени при квалифицирането на различните деяния. Опасността се крие в това, че вкарването на организираната престъпна дейност в рамки принуждава престъпниците да лавират и да нагаждат обстоятелствата по начин, по който доказването на организирана престъпна дейност да се затрудни до степен, в която да е невъзможно да се осъществят целите на правосъдието. От друга страна, организирани престъпни групи проявяват завидна изобретателност при сформирването, начините на координация и комуникация помежду си, отделно от това следят всички промени в националните законодателства във връзка с организираната престъпност и фактически тяхното съществуване е обусловено от действащата нормативна уредба.

2.2. Интерпол (INTERPOL) е международна организация на криминалната полиция със 187 страни членки. Основната цел на ИНТЕРПОЛ е взаимодействие и подпомагане на нейните членове в борбата с престъпността - корупция, тероризъм, наркотрафик, подправка на парични знаци (фалшификация на пари) и електронни банкови карти, престъпления против личността, престъпления против собствеността, нелегална търговия с огнестрелни оръжия и материали с двойно предназначение, от които може да се създаде оръжие за масово унищожение, кражба и незаконна търговия на произведения на изкуството, компютърни престъпления и т.н. Служителите на страните, които членуват в организацията работят съвместно и използват четирите официални езика — английски, арабски, испански и френски. През 1914 г. в Монако се провежда Първия международен конгрес на криминалната полиция, на който се постига договореност за създаване на международна база данни на криминалните полиции и за хармонизиране на процедурата за екстрадиция. Девет години по-късно през 1923 г. по време на Втория международен конгрес на криминалната полиция се създава Международна комисия на криминалната полиция (ICPC) с централа във Виена. През 1946 г. след Втората световна война Международната комисия възстановява дейността си. Централата на организацията се установява в Париж. Тогава за пръв път се използва понятието "ИНТЕРПОЛ".

⁸ Ратифицирана от РБ на 01.04.1993г., ДВ, бр.43/1994г.

Република България се присъединява към Международната организация на криминалната полиция -МОКП "ИНТЕРПОЛ" едва през 1989 г.⁹

2.3. Европол е европейска полицейска институция със седалище в Хага /Холандия/. Има за цел да координира дейността на полицейските служби на европейските държави в борбата им с трансграничната престъпност. Акценти в работата на Европол са борбата с тероризма, превенция на нелегалната търговия с оръжие, борба с наркотрафика, детската порнография и "прането" на пари. Европол е независима структура на ЕС. Управителният съвет на организацията е съставен от по един член на всички страни-членки. Финансовият контрол на организацията се осъществява от лице, посочено от Управителният съвет. Реалната дейност на Европол започва от 1999 г. Първият президент на организацията е немският юрист Юрген Щорбек. От февруари 2005 г. неговото място се заема от Макс-Петер Ратцел.¹⁰

III. Мястото на България в мрежата на организираната престъпност

При боравенето с тази материя законодателят трябва да прояви особена далновидност и да я съчетае с добро познаване на социално-икономическите условия, при които се е зародила организираната престъпност в конкретната държава. Взаимстването на готови текстове от чужди закони често пъти не е най-добрият вариант, което показва и българският опит – в социалистическия НК да се привнесат текстове от закони на вече развити демократични държави.¹¹ По-трудният път със сигурност би бил по-ефективен, а именно: цялостно модифициране на НК, а не промени само в определени текстове, които в съвкупност с методите на противодействие и разследване в НПК не дават желан резултат; проучване на практиките на държави, които в продължение на десетилетия се опитват да изкоренят организираната престъпност (например Италия и САЩ) и разполагат с богат арсенал от стимулиращи мерки за свидетелите, смекчаване на отговорността и др.

⁹Официална страница на организацията в интернет: www.interpol.int

¹⁰ www.europe.bg

¹¹ Паунова, Л., Дацов, Пл., Организирана престъпна група, Сиела, С., 2010, стр.56

Предвид факта, че в България организираната престъпност се заражда едва през последното десетилетие на миналия век, логично е тази така „млада“ организирана престъпност у нас да срещне голям отпор и структурите да бъдат разформирвани, преди да са се превърнали в една своеобразна „държава в държавата“. Преходът от един икономически строй в друг в България бе съпроводен от отслабване на съдебната и изпълнителната власт, което осигури благоприятна база за развитието на разнородни икономически престъпления, извършвани както от отделни физически лица, но също така и от организирани престъпни групи, които впоследствие образуваха големи престъпни групировки в цялата страна. Невъзможно е да се изброят всички престъпления, чрез които организираната престъпност в България успя да укрепне до нивото, на което е в момента, но кръгът започва от длъжностни престъпления и измами, през корупция, т.н. „масова приватизация“, която позволи на организираната престъпност да „завърти“ средствата чрез раздържавеното имущество. В последните години все по-актуални стават домогванията до еврофондовете. Традиционните за всички престъпни организации дейности са застъпени и у нас – трафик на хора, наркотици и оръжие, изнасяне на културни ценности, контрабанден внос, продажба на органи и така нашумелите напоследък случаи на отвличания.

IV. Организираната престъпност и организираната престъпна група – структура в структурата

Организираната престъпност се осъществява чрез организираните престъпни групи. През 2002г. в допълнителната разпоредба на чл.93, т.20 НК е дадена легална дефиниция на понятието „организирана престъпна група“, като е изменен и съставът на чл.321 НК, в който са описани съставомерните признаци, обстоятелствата, изключващи наказуемостта или намаляващи отговорността. Това понятие е въведено в изпълнение на задълженията на РБ, произтичащи от Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност. На това понятие трябва да се обърне особено внимание, защото разформироването и разкриването на дейността на организираните престъпни групи води след себе си ефективно противодействие на организираната престъпност като цяло. Определението, което Конвенцията дава е:

„структурирана група от три или повече лица, която съществува за определен период от време и действа съгласувано с цел извършване на едно или повече тежки

престъпления, предвидени в съответствие с тази конвенция, с цел получаването, пряко или косвено, на финансова или друга материална облага”.

По смисъла на Конвенцията „тежко престъпление” е *„престъпление, за което се предвижда наказание лишаване от свобода най-малко четири години или друго по-тежко наказание”.*

Най-интересно е определението, което Конвенцията дава на „структурирана група” – *„група, която не е събрана случайно за непосредственото извършване на престъпление, без да е задължително наличието на формално разпределяне на ролите между членовете, продължителност на членството или развита структура”.*

За справка сравнявам с определението, което законодателят дава за организирана престъпна група в чл.93, т.20 НК. *„ Организирана престъпна група е структурирано трайно сдружение на три или повече лица с цел да вършат съгласувано в страната или чужбина престъпления, за които е предвидено наказание лишаване от свобода повече от три години и чрез които се цели да се набави имотна облага. Сдружението е структурирано и без наличие на формално разпределение на функциите между участниците, продължителност на участието и развита структура”.* С последното изменение на текста с ДВ, бр.27/10.04.2009г. думите *„и чрез които се цели да се набави имотна облага”* са премахнати. Този текст поражда редица неизяснени моменти както за съдии, така и за адвокати и студенти. Структурата губи смисъла си, ако налице няма разпределение на функции. От друга страна, до последното изменение на текста, възниква въпросът, ако с отвлечане не се цели имотна облага или тя се цели косвено, обвинените ще се считат ли за организирана престъпна група или не.

V. През погледа на Европа

Напълно споделям мнението на съдия Пламен Дацов относно факта, че държавата в немалка степен е спомогнала за развитието и укрепването на организираната престъпност у нас. От една страна, дълго време се борави с нормативна база, която не е в състояние пълно да уреди проблема от материална

страна и от процесуална страна, и то така, че текстовете да се хармонизират със законодателството на ЕС. На второ място, липсата на достатъчно самосъзнание у държавните служители и администрацията на ведомствата, които допускат корупцията да придобие такива мащаби, че се приема за даденост. На 23.03.2010г. ЕК в междинния си доклад за България отчете като "малобройни" резултатите, постигнати от съдебната власт, по дела за корупция на високо равнище и организирана престъпност. Според ЕК е необходимо цялостно разследване на твърденията за сериозна корупция, свързани с назначения на високи постове в съдебната система и засягащи членове на ВСС. В доклада се посочва, че преди следващата оценка през юли е необходимо да се предприемат по-бързи и по-всеобхватни административни действия във връзка с опасенията на комисията относно нередности, конфликт на интереси и измами при усвояване на средства от фондовете на ЕС. Европейската комисия отчита, че през последните шест месеца България е предприела редица важни инициативи, които са "похвални" и показват желание за реформа. Комисията отбелязва обаче, че тяхната стойност може да се оцени единствено с оглед на ефективния им принос към борбата срещу корупцията и организираната престъпност, след като бъдат осъществени.

Докладът отчита още, че от средата на 2009 г. са извършени редица арести и предприети разследвания във връзка с организирани престъпни групи. Като цяло разглежданите от съда дела за организирана престъпност отбелязват слаб напредък от средата на 2009 г. и за същия период не е докладвано за издадени присъди.

Докладът отразява и решението да се укрепят структурите за съдебно преследване в борбата срещу тежките престъпления, като използването на съвместни екипи за разследване се разшири, за да обхване някои приоритетни случаи, свързани с корупция на високо равнище и организирана престъпност. Освен това България е предприела структурна реформа на Националната агенция за приходите и агенция "Митници" и е започнала работа по всеобхватна стратегия за борба срещу корупцията и организираната престъпност. От ЕК посочват, че през втората половина на 2009 г. репутацията на съдебната система е била подкопана от подозрения за тежка корупция

при назначения на висши длъжности и тези случаи трябва да бъдат задълбочено проучени.¹²

VI. Борбата с организираната престъпност – всеобща отговорност

Остава основният въпрос – адекватни ли са мерките, които се предприемат или това са действия *post factum*. Не е ли по-резонно да се осъществява превенция на национално ниво, за да не се налага да говорим не просто за организирана престъпност, а за транснационална организирана престъпност. Това, което бе изложено в началото като сравнение между престъпните организации по света, целеше да демонстрира при какви условия се заражда организираната престъпност и кое спомага за нейното развитие. При сравнителен преглед се вижда, че във всички държави, които са развили по-знакови престъпни организации, се е осъществявала или смяна на икономическия строй, или на управлението. Други инициатори на организираната престъпност са малцинствените групи, които се чувстват подтискани, изолирани, а също така и в неравностойно положение. Логично е, когато държавата не осигурява на всички граждани еднакви условия за развитие да се поражда социално недоволство, да се търсят алтернативни начини за достигане на желанния социален статус, което рано или късно води до сформирание на физическите лица и малките групички в крупни организирани структури. Ако държавата осигури на всички граждани нормално и достойно човешко съществуване, нуждата от организираната престъпност изчезва. Също така хората трябва да имат оправдано доверие в държавността. От разгледаното дотук и от статистиките, които се водят в тази насока, е видно, че организираната престъпност е истинска „държава в държавата“ – структурата осигурява на своите членове възможност за препитание, но изисква от тях подчинение на строги правила и ги подрежда в йерархична стълбица. Сигурността, която не е получена от държавата, бива осигурена от клана или местната мафия.

Формулата изглежда е успешна, щом в някои държави е просъществувала векове наред. Но срещу нея не може да се противодейства само с криминализиране на различните видове престъпна дейност и сформирания, защото те прекалено бързо се нагаждат към новите условия и нормативни актове и те скоро стават неефективни. Много е важна ролята на данъчните служби, които трябва да бъдат крайно прецизни

¹² www.euractiv.eu

при проверката на доходи и декларирането на данъци, за да се изпревари момента на „завъртане“ на средствата, придобити по нерегламентиран път. Служителите във ведомствата също трябва да носят засилена отговорност във връзка с кандидатстването на проекти по Еврофондовете, защото тук става въпрос не просто за вътрешнодържавни отношения, но за представянето на България пред ЕС и света. Неслучайно в междинния доклад на ЕК се говори паралелно за организирана престъпност и корупция. За никого не е тайна, че тя се движи по всички етажи на властта и обслужва именно контингента на организираната престъпност. Поради тази причина взаимните усилия на международните организации, ЕС и националните законодателства трябва да работят едновременно в тези две насоки – пресичане на корупционните практики и противодействие на организираната престъпност. Ползата от Доклада на ЕК е голяма, защото тя е един наблюдател, който обективно оценява случващото се и е своеобразен коректив на пропуските на законодателя и изпълнителната власт.

Литература:

1. Организирана престъпност, Боян Станков, Албатрос, София, 2000г.
2. Организираната престъпна дейност, криминалистическа характеристика и методи на разкриване и разследване, Валентин Недев, Феней, София, 2005г.
3. Организирана престъпна група, Лада Паунова, Пламен Дацов, Сиела, София, 2010г.

TRANSNATIONAL COOPERATION FIGHTING CRIME

By Elitza Todorova

Organized crime or criminal organizations are transnational, national, or local groupings of highly centralized enterprises run by criminals for the purpose of engaging in illegal activity. Mafia is a term used to describe a number of criminal organizations around the world. The first organization to bear the label was the Sicilian Mafia based in Sicily, known to its members as Cosa Nostra. In the United States, "the Mafia" generally refers to the Italian American Mafia. Other powerful organizations described as mafias include the Russian Mafia, the Irish Mob, the Chinese Triads, the Japanese Yakuza, the Neapolitan Camorra, the Serbian Mafia, the Mexican Mafia and the Bulgarian mafia. It's on purpose that the worldwide-known journalist Claire Sterling named the transnational organized crime "Octopus". What is common about all these criminal organizations is that the ones who participate in them, are people, who are badly treated, who barely have education and a job. This rise in cooperation between criminal organizations has meant that law enforcement agencies are increasingly having to work together. The first step to take fighting transnational organized crime is giving clear and stable

definitions of the problem, bearing in mind the national characteristics. United Nations` s puprose is to provide peace and security and it is devoted to it, having its commissions fighting terrorism, passing international laws and preventing human rights. The aspect that is to be discussed from now on is whether these organizations and actions taken are adequate to time and to the level that the transnational crime has reached. Most of these are actions post factum statements, but unfortunately, the prevention is still quite humble. It is neither the United Nations that are responsible, nor the national committees, devoted to fighting crime. It is everyone`s responsibility to understand and teach the others that the step to take is to provide economic prosperity and opportunities to gain education for everyone. Otherwise, we know what happens. Read the lines above.